

# Tanulni élmény?

## A Komplex Alapprogram egy lehetséges megoldás!

RÉVÉSZ LÁSZLÓ

revesz.laszlo@uni-eszterhazy.hu

*Eszterházy Károly Egyetem*



**Kulcsszavak:** módszertan, tanulás, Komplex Alapprogram

### Bevezetés

A címben megfogalmazott kérdéssel szinte napi szinten találkozunk a pedagógusok, a szülők, de talán legtöbbször a tanulók fogalmazzák meg ezt a kérdést! Ismert, hogy a tanulók érzelmi viszonya az iskolához, a pedagógushoz és a tantárgyhoz nagyban meghatározza a tanulási motivációt és a tanulási eredményeket (learning outcomes). Az iskola egyik feladata, hogy olyan képességekkel, kompetenciákkal és tudással vértesse fel a tanulót, melyek megfelel a 21. század kihívásainak, és megalapozza a tanuló eredményességét.

A Nemzeti Reform Programban rögzített, a végzettség nélküli iskolaelhagyás mérséklését szolgáló cél elérése érdekében több fejlesztési projekt is indult az elmúlt években. A különböző programok a végzettség nélküli iskolaelhagyást a *prevenció* (az iskolaelhagyás megelőzése), az *intervenció* (az iskolaelhagyás megállítása) és a *kompensáció* (az iskolaelhagyók visszavezetése az oktatásba) eszközeivel kezelik.

A Komplex Alapprogram (a továbbiakban: KAP) kidolgozását is ez a cél vezérelte, azonban a projektbe bevont intézmények száma és sokszínűsége lehetőséget teremt arra, hogy a tehetséggondozást is szolgálja, illetve megalapozza a tanulók egész napos iskolai tevékenységét, fejlesztését, támogatását. A program *A köznevelés módszertani megújítása a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentése céljából* (EFOP-3.1.2-16-2016-00001) című kiemelt projekt keretében az Eszterházy Károly Egyetem által vezetett, konzorciumban

**KÖTELES PÉLDÁN!**

HELYI

megvalósuló fejlesztési program. Célja szakmai (módszertani) megoldások kidolgozása, melyek a méltányos, esélyteremtő, hátránykompenzáló oktatást az egyéni tanulási utak támogatásával valósítják meg, s része a tehetség gondozás is (Révész 2018).

A projekt mint oktatásfejlesztési beavatkozás további közvetlen célja a differenciált, személyközpontú nevelést lehetővé tevő módszertani kultúra erősítése, a nyitottságra ösztönző intézményi nevelés-oktatás pedagógiai és módszertani eszköztárának fejlesztése, valamint a méltányosság elvén alapuló tanulási környezet kialakítása a tanulók eredményessége és sikeres előrehaladása érdekében.

A KAP jellemzője, hogy integrálja a pedagógiai gyakorlatban korábban alkalmazott, differenciált fejlesztésre alkalmas bevált gyakorlatokat, módszereket, tanulásszervezési módokat, és ezeket egységes elméleti keretbe foglalva teszi hozzáférhetővé az intézmények számára. A program középpontba helyezi a státuszkezelésen<sup>1</sup> alapuló tanulói képességfejlesztést, amelyhez alprogramokat és adekvát tanítási stratégiát kínál.

A program tanulástámogató módszertanának (tanítási-tanulási stratégia) központi eleme a heterogén tanulócsoportokban (tanulásban, képességekben, motivációban eltérő) folyó differenciált fejlesztés, azaz a Differenciált Fejlesztés Heterogén Tanulócsoportban (a továbbiakban: DFHT).

A DFHT tanítási-tanulási stratégia célja, hogy a tanulók meglévő tudása és készségkészlete folyamatosan bővüljön, pozitív élményekben, sikerekben legyen részük, tanulási motivációs szintjük növekedjen, és képessé váljanak az önálló tanulásra. A KAP tanítási-tanulási stratégiájából eredően a tanulók személyiségének fejlesztéséhez szükséges tevékenységek együttesen hatnak az osztálytermi munka folyamán (K. Nagy–Révész 2018).

A program koherenciáját biztosítja, hogy a teljes program átfogó, következetesen végigvitt alapelvek szerint szerveződik, valamint önálló tanítási-tanulási stratégiát kínál, amely megjelenik a tanítási órákon, illetve az alprogrami foglalkozásokon is. Az alprogrami foglalkozások a képesség- és készségfejlesztést szolgálják, megfelelő szabadságot biztosítanak a pedagógusok számára a tanítási stratégia helyi kontextushoz jól adaptálható alkalmazására.

A jelen tanulmány célja, hogy bemutassa a KAP pedagógiai rendszerét, a kidolgozott és a gyakorlatba bevezetett nevelési-oktatási programot, mely igyekszik szem előtt tartani a köznevelés aktuális kihívásait, jellemzőit. A tanulmányban a program bemutatásán túl megjelenik, hogy miként tudják a pedagógusok alkalmazni a program elemeit munkájuk során, valamint bevezeti a további tanulmányokat, melyek részletesen kifejtik a program elemeit és működésüket. A bevezető tanulmányt a DFHT és az alprogramok részletes módszertani bemutatása követi, mely így ad komplex ismereteket a programról.

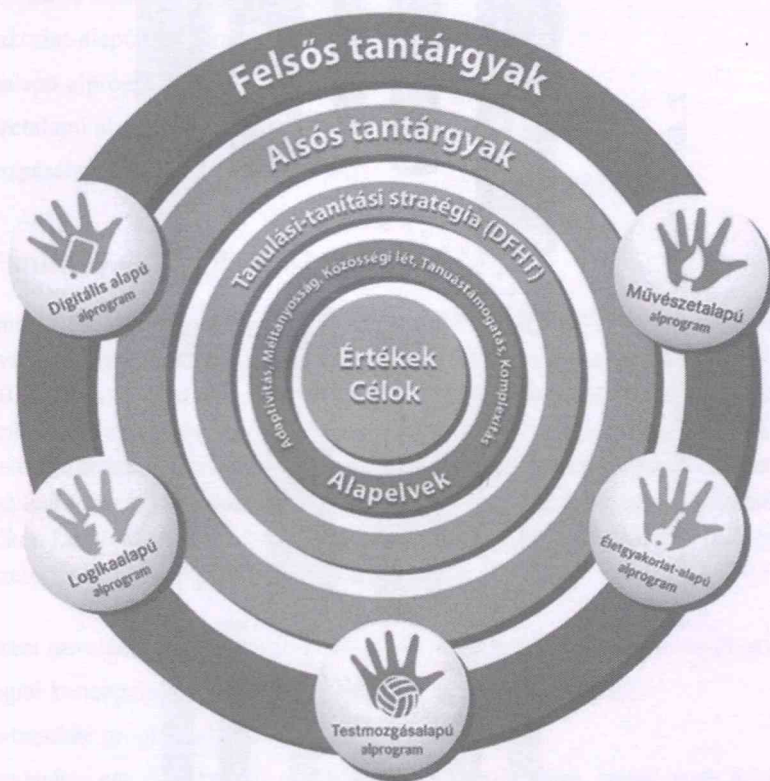
---

<sup>1</sup> Státuszon a tanulók társas pozíciója, osztályközösségbeli helyzete értendő. (A státusz hagyományosan a szociometria eszközével vizsgálható.) Státuszkezelésen értendő a tanulói státusz tudatos alakítása pedagógiai módszerek segítségével.



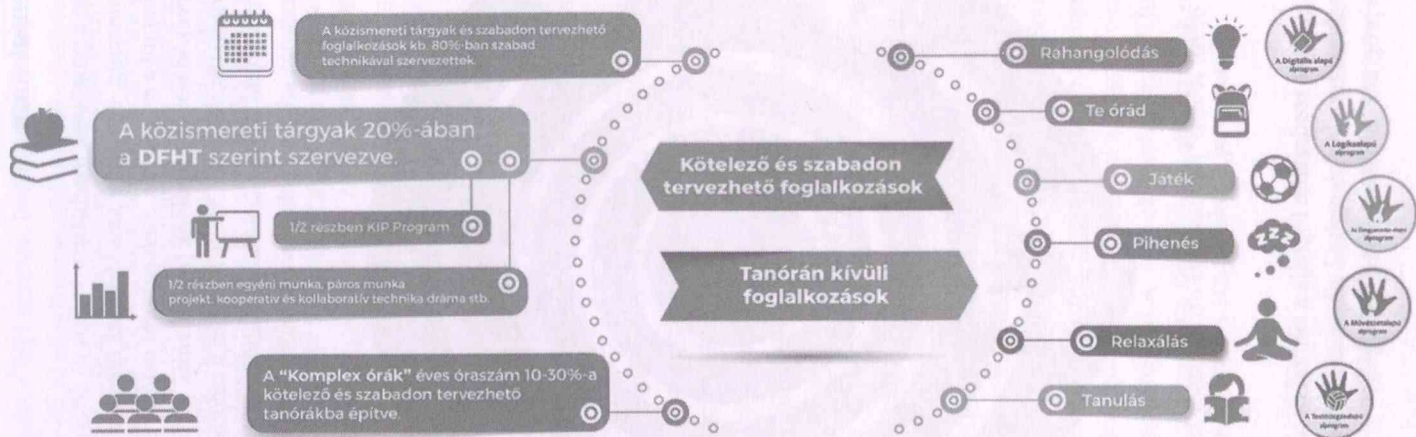
## A KAP rövid bemutatása

A program fókuszában a programot meghatározó célok és értékek állnak (1. ábra), az alapvető értékek a *tanulóközpontúság*, az *egyéni tanulási utak támogatása*, a *differenciált, személyre szabott fejlesztés*, valamint a *méltányos, esélyegyenlő oktatás biztosítása a tanulók számára*. Ezen célok köré szerveződnek az alapelvek (*adaptivitás, méltányosság, tanulástámogatás, közösségi lét, komplexitás*) (Szivák et al. 2018), amelyek a tanórai és a tanórán kívüli foglalkozásokra is kiterjednek. A program tanítási-tanulási stratégiáját a DFHT tanulásszervezési eljárások és módszertanok összessége adja, megalapozva a tanórákat és az alprogrami foglalkozásokat.



1. ábra: A KAP felépítése (Forrás: saját szerkesztés)

A KAP továbbá egységes rendszerbe foglalja a tanórai és tanórán kívüli foglalkozásokat, valamint a program szakmai-tartalmi elemeit (2. ábra), melyek a program alapelveire épülnek, illetve megjelenítik a program tanítási-tanulási stratégiáját.



2. ábra: a KAP elemei (Forrás: saját szerkesztés)

A kötelező tanulási időszak részeként jelennek meg:

- a tanórák (80%-os arányban a korábbi gyakorlatnak megfelelően),
- a DFHT-val támogatott tanítási órák (20%-os arányban<sup>2</sup>),
- a ráhangolóó foglalkozások (heti 1-3 órában) és
- a komplex órák (10%-os arányban).

A szabadon választható tevékenységek körében a program által kínált alprogrami foglalkozások (heti egy alkalommal) jelennek meg (önálló, egy tanóra időtartamú foglalkozás keretében):<sup>3</sup>

- Digitális alapú alprogram (DA)
- Életgyakorlat-alapú alprogram (ÉA)
- Logikaalapú alprogram (LA)
- Művészetalapú alprogram (MA)
- Testmozgásalapú alprogram (TA)

## A KAP mint nevelési-oktatási program

A KAP mint nevelési-oktatási program (Révész–K. Nagy 2018) önálló tanítási tanulási stratégiával rendelkezik, amely a differenciált, tanulóközpontú szemléletre épít (K. Nagy–Révész 2018), és így alapozza meg a program elemeit. Emellett olyan pedagógiai módszereket és eljárásokat szervez egységes rendszerbe, amelyek erősítik az intézmények tanulástámogató szerepét, növelik az iskolák személyiség- és képességfejlesztő tevékenységének eredményességét. A program épít a tanulók sokféleségére, egyediségére, célul tűzi ki az egyedi képességek társas interakciókon keresztül történő kibontakoztatását, valamint az egyéni tanulási utak és az önálló tanulás szerepének növelését az iskolai környezetben.

A KAP mint nevelési-oktatási program az alábbi összetevőket foglalja magában:

- pedagógiai koncepció (Komplex Alapprogram Koncepció [KAK]),
- tanítási-tanulási program (DFHT),
- a tanulási-tanítási egységek tartalmi leírása (alprogrami eszköztárak, tanítói- tanári kézikönyvek),
- az értékelés rendszerének ismertetése (Értékelés a Komplex Alapprogramban),
- a pedagógus-továbbképzési program teljes körű leírása (KAP Képzési rendszer),
- szakmai háttértámogatás.

---

<sup>2</sup> Az éves óraszámhoz viszonyítva.

<sup>3</sup> Az alprogramokhoz készült alprogrami koncepció és alprogrami módszertani eszköztár. Lásd: 1. sz. melléklet.





3. ábra: A nevelési-oktatási program részei (Forrás: saját szerkesztés)

A nevelési-oktatási program a KAP-ot átfogóan bemutató koncepcióból (Révész et al. 2018), az oktatási-nevelési program tanítási-tanulási stratégiájából (K. Nagy et al. 2018), szakmai támogatórendszerből (Jobbágy et al. 2019), pedagógus-továbbképzésekből, értékelési rendszerből (Szűcsné Hütter et al. 2019), illetve alsó és felső tagozatos módszertani, valamint alprogrami eszköztárakból áll.

### A KAP pedagógiai koncepciója

A KAP olyan pedagógiai terv, amely felvázolja a tanulási folyamat időkereteit, bemutatja javasolt módszereit és eszközeit, tanulásszervezési eljárásait, emellett utal az értékelés módjára és eszközeire.

A KAP más megfogalmazásban a tanulási esélyek növelését célzó komplex pedagógiai módszerek és személyiségfejlesztő tevékenységek összessége, amely figyelembe veszi a tanulók eltérő képességeit, erősségeit, tehetségeit. Célja, hogy az iskola napjainkban olyan tanulási környezetet biztosítson, amelyben a tanulók aktívan építhetik fel, konstruálhatják saját tudásukat (Hunya 2005, Knausz 2002, Nahalka 2002).

A személyiségfejlődésre és a közösségek működésére érzékeny pedagógiai és tanulási módszerek alkalmazása olyan szemléletváltást eredményezhet, amely erősíti a tanulók bevonódását a tanulási folyamatba, lehetővé teszi a tanulás élményszerűségének figyelembevételét, alapot

ad az önismereten alapuló pályaválasztáshoz, így elősegíti a legalább középfokú végzettség megszerzéséhez vezető tanulási út bejárását.

A KAP-ot bevezető és azt alkalmazó iskola szemléletére jellemző, hogy széles hatókörben értelmezi feladatait. A tanulók fejlesztése az iskola falain belül azt célozza, hogy a tanulók az intézményen kívüli élet területein is helyt álljanak, így a család, a munka, a társadalmi kapcsolatok területein is. A KAP célja növelni az iskola érték közvetítő szerepét a szolidaritás, a méltányosság és a kölcsönös befogadás révén, segítheti a tanulókat a felelősségvállalás képességének elsajátításában, és felmutathatja a tudomány, az egészség, a szociális jólét értékeit.

## A KAP tanítási-tanulási programja

A KAP tanítási-tanulási programjának, azaz a tanítási-tanulási stratégiájának fókuszában a DFHT oktatásszervezési módszer áll. A DFHT három fő területen jelenik meg az iskolai gyakorlatban.

- 1) A tanórák összességét érintően a DFHT az öndifferenciálás és a személyre szabott fejlesztés segítője, amelyben az ismert tanulás szervezési technikák mellett megjelenik a Komplex Instruktív Program (KIP). A pedagógusoknak módjukban áll a kötelező tanítási órák során alkalmazni a DFHT módszereit, kiegészítve a korábbi módszertani gyakorlatukat. Ennek aránya a kötelező közismereti órák esetében 20%.
- 2) A tanulás szervezés folyamatában körülbelül a tananyag minimum egyharmada (30%) az alprogramokkal összekötve valósul meg (komplex órák).<sup>4</sup> Az egyharmados arány valamennyi közismereti tárgy esetében érvényesül, elsősorban a tantárgyi kapcsolatokra alapozva. Más megfogalmazásban ez azt jelenti, hogy a kötelező közismereti órák során a pedagógusok a DFHT alkalmazása mellett megteremtik az alprogrami kapcsolódásokat, és azok tartalmait, eljárásait beemelik az óraszervezésbe.
- 3) A szabadon tervezhető időszakban a DFHT az önálló alprogrami foglalkozások keretein belül is megvalósulhat a foglalkozásszervezés során. E foglalkozások a kötelező tanórák utáni időszakban (jellemzően délután) segítik a korábban megszerzett tudás mélyítését, alkalmazását, de támogatják a képességek fejlődését és a tehetséggondozást is. A tanítás időszervezése az iskola korábbi gyakorlatára épülve 45 perces órák (foglalkozások) keretében, de szükség szerint attól eltérően is megvalósulhat.

A program tanítási-tanulási stratégiája a gyakorlatban már kipróbált és alkalmazott módszerek együttesét kínálja, amely lehetőséget biztosít a tanuló csoportok és az egyes tanulók eredményes fejlesztéséhez.

---

<sup>4</sup> A komplex órák fogalmába tartozik minden olyan óra, amely épít a program tanítási-tanulási stratégiájának módszereire és technikájára, és amelyek felhasználják a program alprogramjainak tartalmait, valamint a tantárgyi kapcsolatokat is.



## A KAP tanítási-tanulási egységeinek leírása

A KAP tanítási-tanulási egységei az egésznapos iskolai fejlesztés lehetőségeit igyekeznek kiaknázni, így az iskolában töltött (tanulási) időre fókuszál. A program tanulási-tanítási stratégiájának célja, hogy színes, tartalmas foglalkozásokat ajánljon egész napra a tanulóknak. Ez nem a hagyományos értelemben vett egésznapos iskolát jelenti, hanem olyan tanulás-szervezést, amelynek egy része a tanuló érdeklődéséhez igazított, a másik része pedig a tanulók és szülők igényeihez, az iskola lehetőségeihez, helyi szokásaihoz alakítható. Az ilyen módon szervezett foglalkozások jelentősen hozzájárulhatnak a tanulók tanulási eredményességének növeléséhez, sikerességéhez és a tanulók közötti esélyegyenlőtlenség csökkentéséhez.

A kötelező tanórák számát figyelembe véve az időkereteket úgy határozza meg a program, hogy a jogszabályokban előírt tanórák és egyéb iskolai tevékenységeken alapul, de az iskolában töltött időre tanulástámogató módszertant és önálló foglalkozásokat is kínál.

## A KAP pedagógus-továbbképzési programja

Egy intézmény akkor tud a 21. század igényeinek megfelelő tanulási környezetet kialakítani, ha az ott dolgozó pedagógusok folyamatosan képzik magukat, fejlődnek a társadalmi és módszertani változásokkal párhuzamosan. Az egyéni tanulás mellett a szervezeti tanulás megvalósulása hatékonyan tudja támogatni a program bevezetését. A pedagógusok részéről azonban egyre nagyobb az igény a módszertani színesítésre, kultúraváltásra, annál is inkább, mivel egyre több iskola találja szemben magát alulmotivált, viselkedési problémával küzdő tanulókkal. Programunk a korai iskolaelhagyás mértékének csökkentését szem előtt tartva olyan pedagógus-továbbképzéseket ajánl, amelyek segítik a pedagógusokat az új feladatokkal szembenézni, ráirányítják a figyelmet a tanulók érdeklődésére, és építenek a pedagógusok egyéni igényére, valamint korábbi módszertani kultúrájukra.

A KAP-ban a pedagógusok képzésének a célja, hogy szemléletbeli és pedagógiai, módszertani kultúraváltás következzen be a tudásban és szocializáltságban heterogén tanulói csoportok sikeres nevelésének, oktatásának tekintetében. Cél, hogy a képzések hatására olyan helyi és intézményi működési gyakorlat alakuljon ki, amely az oktatási eredmények, a minőség javítására ösztönöz.

A KAP sikeres működésének egyik feltétele, hogy a programot bevezetni kívánó iskolák pedagógusai azonosuljanak a program céljaival, filozófiájával. A projekt során 7 db (KAK, DFHT, DA, MA, LA, TA, ÉA), egyenként 30 órás pedagógus-továbbképzést akkreditáltak, melyek így szerves részei lehetnek a kötelező pedagógus továbbképzésnek, valamint a pedagógus-életpályamodellnek. A képzéseken való részvétel, valamint a kapcsolódó nyomtatott és elektronikus tananyagok térítésmentesen érhetőek el. A képzések blended learning (kevert) tanulásszervezéssel valósulnak meg, azaz a képzéseknek 20 óra kontakt órát (2 kontaktnap) és 10 óra távoktatási elemet tartalmaznak. Online és offline tananyag is készült, mely a képzésben részt vevők ismeretszerzését segíti.



A kontaktképzések során cél a szociális kompetenciák fejlesztése, a kapcsolatépítés, a szemléletformálás, a gyakorlati módszerek elsajátítása és kipróbálása, a tapasztalatok megbeszélése, reflexiók megfogalmazása és értelmezése, valamint a tanárok pedagógusi kompetenciáinak és transzverzális készségeinek fejlesztése. A kontakt képzési napok sajátossága az egymástól tanulás elősegítése, közös élmények szerzése. A távoktatás az elméleti részek önálló értelmezését, feldolgozását támogatja, lehetőséget biztosít a képzés során tanultak gyakorlati alkalmazására, valamint szervezeti diagnózist és egyéni fejlesztési terv készítését is magába foglalja. A távoktatást a képzők tréneri, mentori tevékenységgel támogatják.

## A KAP Szakmai Támogatórendszere

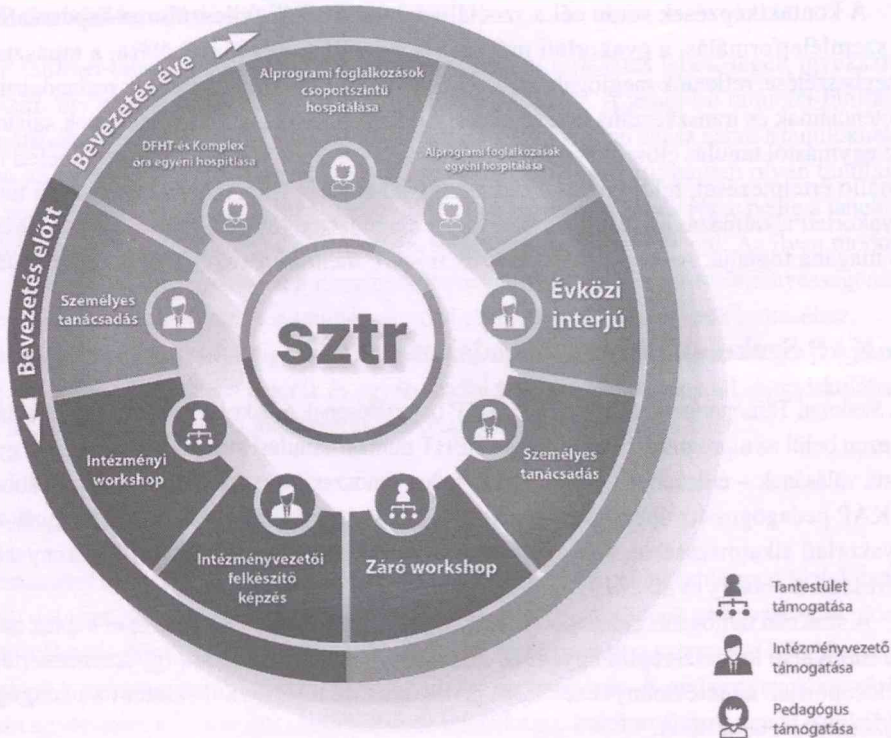
A Szakmai Támogatórendszer (SZTR) a KAP bevezetésének és sikeres iskolai megvalósulásának – ezen belül az alprogrami tartalmak és a DFHT tanítási-tanulási stratégia osztálytermi gyakorlattá válásának – érdekében kidolgozott komplex rendszer. A szakmai támogatás további célja a KAP pedagógus-továbbképzéseken az elsajátított új ismeretek, módszerek magas szintű gyakorlati alkalmazásában való segítségnyújtás a kidolgozott támogatási tevékenységeken keresztül (Jobbágy et al. 2019).

A szakmai támogatás célcsoportjainak meghatározásában fontos szerepet kaptak az iskolai innováció kulcsszereplői egyéni és intézményi szinten egyaránt, így a rendszer egyéni célcsoportjai: a) intézményvezetők, b) pedagógusok; intézményi szinten: a pedagógusok közössége, a tantestület.

A rendszer komplex, hiszen a kor követelményeinek megfelelő elektronikus kapcsolattartás mellett épít a már jól bevált személyes találkozásokon alapuló segítő munkaformákra is. A KAP intézményi implementációjának segítségét, nyomon követését a következő módokon és területeken támogatjuk:

- szakmai anyagokhoz való hozzáférés biztosítása a *Komplex Alaprogram Tudástár* elektronikus felületén keresztül;
- elektronikus úton történő támogatás, amelyre az *e-SZTR* online felülete ad lehetőséget;
- *jelenléti támogatás (JTR)*, amely személyes találkozásokon alapuló segítségnyújtást biztosít a pedagógusok számára;
- *KAPOCS-iskolahálózat működtetése*, amely összefogja a KAP-ot megvalósító intézményeket, és szakmai fórumot biztosít a program fenntarthatósága érdekében. A 4. ábra a jelenléti támogatás három fő célcsoportja kapcsán (tantestület, intézményvezetők, pedagógusok) mutatja be, hogy melyik célcsoport milyen formában és területen kap segítséget a program bevezetése előtt és a bevezetés évében az SZTR-en keresztül.

A program keretében megvalósuló jelenléti szakmai támogatás az iskola igényeit figyelembe véve és azokkal összhangban valósul meg.



4. ábra: A jelenléti támogatás modellje (Forrás: saját szerkesztés)

## A KAP alprogramjai

A KAP újszerű eleme, hogy a program alapelvei és tanítási-tanulási stratégiái mellett alprogramokkal is támogatott, melyek elsődleges célja a képesség- és kompetenciafejlesztés (Révész 2018).

A KAP a következő alprogramokat foglalja magában:

- Digitális alapú alprogram
- Életgyakorlat-alapú alprogram
- Logikaalapú alprogram
- Művészetalapú alprogram
- Testmozgásalapú alprogram

Az alprogramok célja – az alapelvekre és a DFHT-ra épülve –, hogy olyan új módszereket, tanulásszervezési módokat emeljenek be a mindennapi pedagógiai, tanítási gyakorlatba, melyekkel a tanulás élményszerűvé válik, a tanuló aktív, alkotó részese lesz a tanulási folyamatnak. Az alprogrami foglalkozások elsősorban a kötelező tanítási időn túl, a délutáni időszakban kerülnek be a napirendbe. Az alprogramok önálló részei a programnak, céljuk a készség- és képességfejlesztés, a tanulói erősségek megtalálása, a lemaradás kompenzálása, a kiemelkedő képességű tanulók tehetségterületeinek azonosítása. Ebben a rendszerben azoknak a területeknek a fejlesztése jelenik meg, amelyek támogatják a transzverzális készségek fejlődését is.

Az alprogramok kettős célt szolgálnak, attól függően, hogy az iskola miként emeli be azt mindennapi gyakorlatába:

- a) ha évfolyam- és osztályszinten jelenik meg az alprogramok szervezése, akkor az alkalmas a tanulói képességfejlesztésre, a közismereti órák tananyagához illetve azok elmélyítésére, a tudás bővítésére és a házi feladat kiváltására;
- b) ha más módon, pl. osztályonként vagy évfolyamonként összevonva valósul meg, akkor a képességfejlesztést, az élményközpontú tanulásszervezést, az egyéni tanulási utak támogatását valósítja meg.

Az alprogramok főként tantárgyfüggetlen módszertani eszközrendszert alkalmaznak, amelynek eredményeként az iskolai tantárgyak és a tanórán kívüli foglalkozások széles körében felhasználhatók. Tanulásszervezési szempontból az alprogramok módszertani eszköztárában szereplő feladatok óraterv szerint történő felhasználásra éppúgy alkalmasak lehetnek, mint adott pedagógiai helyzetben rögtönzött differenciált feladatadásra (például a lassabb ütemben haladó tanulók bevárásakor a gyorsabb ütemű tanulóknak feladat adható).

## A KAP szolgáltatási portfóliója

A KAP kidolgozása során kiemelt szempont volt, hogy a program bevezetése minél gördülékenyebben valósuljon meg az iskolákban, és ehhez minden feltételt biztosítson a program. A bevezetéshez kapcsolódóan az alábbi díjmentes szolgáltatásokat biztosítjuk azon intézmények részére, amelyek csatlakoznak a programhoz (Révész et al. 2019):

1. Pedagógus-továbbképzések
  - A képzéshez tartozó valamennyi segédanyag (tananyag, tanulási útmutató, résztvevői ütemterv, résztvevői szolgáltatások rendszere, segédanyagok, elégedettségi kérdőívek) a pedagógus-továbbképzésben résztvevők számára
  - Online tanulási környezet
2. Intézményi workshopok (pedagógusoknak, szülőknek)
3. Szülői, tanulói tájékoztatók/kiadványok
4. Intézményvezetői felkészítések
5. Szakmai Támogató Rendszer (jelenléti és elektronikus támogatás)



6. Szakmai kiadványok (több mint 50 kiadvány)
- Nevelési-oktatási program – KAK
  - Tanítási-tanulási stratégia stratégia – DFHT
  - Alprogrami koncepciók (5 db)
  - Alprogrami eszköztár és feladatbank (5 db)
  - Foglalkozástervek
  - Feladatgyűjtemények, linkgyűjtemény
  - Tanítói-tanári kézikönyvek (10 alsós + 16 felsős)
  - Tanmenetek, tematikus tervek
  - Feladatillusztrációk, példák
  - Tankockák

## Összegzés

A cikk kitért a Komplex Alapprogram tartalmi elemeinek bemutatására, a kidolgozott nevelési-oktatási program alkotó elemeinek ismertetésére, valamint a program tanítási-tanulási stratégiájának (DFHT) áttekintésére, illetve a program szakmai tartalmainak bemutatására. A Komplex Alapprogram keretrendszer, mely támogatja az iskolai működést, szakmai kiadványokat kínál, illetve az iskolai implementációt és megvalósítást a szakmai támogatórendszeren keresztül biztosítja.

A jelen tanulmány egy cikksorozat első írása, amely gyakorlati tanácsokat ad, és a program koncepcióját hivatott bemutatni. A pedagógusok a képességfejlődés legszenzitívebb időszakában támogatják a tanulókat, fejlesztik személyiségüket, és megalapozzák későbbi tanulmányaikat, így döntő mértékben segítik fejlődésüket. Ehhez a munkához kínál a Komplex Alapprogram szakmai-módszertani segítséget, szakmai támogatást, innovatív ajánlásokat.

## Irodalom

- Hunya Márta 2005: Virtuális tanulási környezet. *Iskolakultúra*, 10, 53–69.
- Jobbágy Zsuzsa – Révész László – Czók Brigitta – Mizera Tamás 2019: *A Komplex Alapprogram Szakmai Támogatórendszere – Koncepció*. Eger: Líceum.
- K. Nagy Emese – Révész László 2018: A Komplex Alapprogram tanulási-tanítási stratégiája. In: Révész László – K. Nagy Emese – Falus Iván (szerk.): *A Komplex Alapprogram Koncepciója. Nevelési-oktatási program a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzésére*. Eger: Líceum. 38–39.

- K. Nagy Emese – Révész László – Revákné Markóczi Ibolya – Sápiné Bényei Rita – Kopp Erika – Lénárd Sándor – Major Éva – Kovácsné Duró Andrea – Illésné Kovács Mária – Dobroné Tóth Márta – Óbis Hajnalka – Sarka Lajos – Huszár Zsuzsanna – Fűzné Kószó Mária – Musza Katalin 2018: *Differenciált Fejlesztés Heterogén Tanulócsoportban (DFHT). Tanítási-tanulási stratégia*. Eger: Líceum.
- Knausz Imre 2002: Műveltség és autonómia. *Iskolakultúra*, 9, 87–102.
- Nahalka István 2002: *Hogyan alakul ki a tudás a gyermekekben – konstruktivitás és pedagógia*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Réthy Endréné 1998: Oktatásméleti irányzatok. In: Falus Iván (szerk.): *Didaktika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. 21–22., 221–270.
- Révész László 2018: A Komplex Alaprogram alprogramjai. In: Révész László – K. Nagy Emese – Falus Iván (szerk.): *A Komplex Alaprogram Konceptiója. Nevelési-oktatási program a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzésére*. Eger: Líceum. 43–60.
- Révész László – K. Nagy Emese 2018: A Komplex Alaprogram bemutatása. In: Révész László – K. Nagy Emese – Falus Iván (szerk.): *A Komplex Alaprogram Konceptiója. Nevelési-oktatási program a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzésére*. Eger: Líceum. 11–20.
- Révész László – K. Nagy Emese – Jobbágy Zsuzsa – Hollóné Bódi Katalin – Kaló Anikó – Nagy Márta – Vinczéné Sós Tünde 2019: *Útmutató a Komplex Alaprogram intézményi bevezetéséhez*. Eger: Líceum.
- Révész László – K. Nagy Emese – Szivák Judit – Rapos Nóra – Török Balázs – Mrázik Julianna 2018a: *A Komplex Alaprogram Konceptiója. Nevelési-oktatási program a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzésére*. Eger: Líceum.
- Szivák Judit – Rapos Nóra – K. Nagy Emese – Révész László 2018: A Komplex Alaprogram alapelvei. In: Révész László – K. Nagy Emese – Falus Iván (szerk.): *A Komplex Alaprogram Konceptiója. Nevelési-oktatási program a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzésére*. Eger: Líceum. 25–35.
- Szűcsné Hütter Eszter – Kaló Anikó – Márkus Róbert – Szél Éva 2019: *Értékelés a Komplex Alaprogramban*. Eger: Líceum.

## *Learning experience?*

### *The Complex Basic Program is a possible solution!*

The study presents an educational program, which is result of a development process, focusing on methodological innovation. The program has its own teaching-learning strategy and sub-programs. This teaching-learning strategy focuses on differentiated development, complemented by status management. The sub-programs are primarily focused on skills development, with experience-based learning and active student participation as the focus of teaching.

This series of articles attempts to answer the question in the title, in which the answer is: yes, learning (teaching) can be an experience by implementing the Complex Basic Program.